KUŞ SESİ

Sayı
05
2017/2

Akbaba Döngüsü

Madagaskar'ın Kuşları

Yaşasın Dikkuyruklar!

doğa okulu
BirdLife INTERNATIONAL
Doğa

Kuş Sesi,
Seferihisar Doğa Okulu ve Doğa Derneği tarafından altı ayda bir yayınlanır.

Sayı 5: 2017/2, Seferihisar – İzmir

www.dogaaskina.org

www.dogadernegi.org

Editörün iletişim bilgileri:
Tel: (0 542) 657 66 20
Email: burcin.feran@dogadernegi.org

Kapak Fotoğrafı:
Kızılgerdan, Özmen Yeltekin

Tasarım ve Uygulama:
Molekül Tasarım Stüdyosu www.molekul.com.tr

doğa okulu BirdLife INTERNATIONAL Doğa

Fotoğraf: Özmen Yeltekin

Delice doğan

m e r h a b a

Seferihisar Doğa Okulu ve Doğa Derneği gönüllülerinin çabasıyla var olan Kuş Sesi, kuşları anlamak için yalnızca bir araç. Kurduğumuz bağı paylaşmak için çıktığımız bir yol. Kuşların, derelerin, dağların sesi olmamız gereken bir zamandan geçerken, doğa sanatlarının kuşlar hakkında olan herhangi bir üretimini Kuş Sesi'nde paylaşabilirsiniz.

Akbaba Döngüsü

Yazı:
Elif Yamaç

Anadolu'da kara akbaba, kızıl akbaba, küçük akbaba ve sakallı akbaba olmak üzere dört farklı akbaba türü, çok sayıda tehdide rağmen hayatta kalmaya çalışıyor. Akbabalara Orta Anadolu ve Doğu Anadolu başta olmak üzere Türkiye'nin farklı yerlerinde rastlamak, halen mümkün.

Akbabalar geçmiş dönemlerden bu yana insanların ilgisini çekmiş ve birçok sanat eserine ilham kaynağı olmuş. Bunların bazı örneklerini Çatalhöyük'te ve hatta günümüzden yaklaşık 11 bin yıl öncesine ait Göbekli Tepe'de görmek mümkün. Bugün hala Tibet, İran ve Hindistan'da akbabalara ölülerin sunulması geleneğinin Göbekli Tepe'ye kadar dayandığı o döneme ait kayalar üzerine oyulan şekillerden anlaşılıyor. Bu gelenekte ölen bireyler toprağa gömülmek yerine akbabalar tarafından yenilmeleri için özel bölgelere taşınıyor ve insana ait ruhun, ölü ile beslenen hayvanlar sayesinde gökyüzüne ulaştığına inanılıyor.

Akbabalar leşle beslenmeleri ve birçok avcı tarafından tercih edilmeyen ölü bedenleri tercih etmeleri nedeniyle doğanın çöpçüleri unvanını almış. Her ne kadar temel besinini meyvelerin oluşturduğu bir eski dünya akbabası olan palmiye akbabası *(Gypohierax angolensis)* gibi örnekler olsa da akbabalar karnivor ve leşçil. Sahip oldukları birçok adaptasyon da bu yönde gelişmiş. Örneğin akbabaların akla gelen ilk özelliklerden biri, tüysüz veya kısa tüylü bir başa sahip olmaları. Bu özellik bazı bilim insanları tarafından ısının dengelenmesine hizmet eden bir adaptasyon olarak belirtilse de (Ward ve ark., 2008), aslında baş bölgesine bulaşan besin artıklarının tüylerin temizliğinde sorun oluşturmaması için geliştiği düşünülüyor. Birçok yırtıcı kuşta görülen kavrayıcı pençe, akbabalarda yerde leş başında yürüyecek biçimde farklılaşmış. Ayrıca midelerinin 1'e kadar ulaşan düşük pH değeri, leşlerden bulaşacak birçok bakterinin ölmesini sağlayan bir bariyer özelliği taşıyor.

Tüm dünyada dağılım gösteren akbabalar eski ve yeni dünya akbabaları olarak iki grup altında toplanmalarına rağmen birbirleri ile yakın akrabalıkları yok. Aralarında belirgin farklılıklar bulunuyor. Örneğin Kuzey ve Güney Amerika'da dağılım gösteren yeni dünya akbabaları besinlerini, kuşlarda genelde çok fazla gelişmemiş bir duyu olan koklama ile algılarken, Asya, Afrika ve Avrupa'da dağılım gösteren eski dünya akbabaları görme duyusunu kullanıyor.

Akbaba sözcüğünü duyan birçok insanın aklına Red Kit çizgi filmlerinde kuru bir dala tünemiş kuşlar ya da çölde sürünen ve susuzluktan bayılmak üzere olan bir adamın tepesinde süzülen kuşlar gelir. Bu insanlar için akbabalar daha çok kurak ya da çöl ortamlarıyla özdeşleşen kuşlar. Bu nedenle de Türkiye'de akbabaların yaşayacağı ihtimali akla hiç gelmez. Oysaki Anadolu eski dünya akbabalarından dört tanesine ev sahipliği yapıyor.

Fotoğraf: Ali Şenel

Küçük akbaba

Anadolu'da yaşayan akbabaların en küçüğü olan küçük akbaba *(Neophron percnopterus)*, 155-170 santimetre kanat açıklığına sahip. Ergin bireyler siyah renkli birincil ve ikincil uçma telekleri ile beyaz renkli vücut tüylerine sahip. Ayrıca kama şeklindeki kuyruk yapıları ile de diğer kuş türlerinden kolayca ayrılıyor. Yuva olarak genelde kayalıkları tercih eden küçük akbaba, tek eşli ve çoğunlukla iki yumurta yumurtluyor (Ferguson-Lee ve Christie, 2001).

Küçük akbabalar, yerli nüfusları olmasına rağmen nadir olarak göç eden bir tür. Üremek üzere bahar aylarında Avrupa ve Asya kıtasına gelen türün bireyleri, Eylül ayında kışlama alanları olan Afrika'daki yerlerine dönüyor (Meyburg ve ark., 2004). Leşle beslenmesine rağmen küçük memeli, kuş yavrusu, yumurta, hatta meyve çekirdekleri bile besinleri arasında. Akbabalar içinde en küçüğü olması nedeniyle, leş başındaki sıralamada en sonda yer alıyor ve diğer akbaba türlerinin leşten bıraktıkları artıklar ile besleniyor. Avrupa'daki en büyük küçük akbaba nüfusunun 1000-2000 çift ile Türkiye'de yer alması nedeniyle Anadolu küçük akbaba açısından son derece önemli bir yere sahip (BirdLife, 2015a).

Türkiye'de görülen bir diğer akbaba türü sakallı akbaba *(Gypaetus barbatus)*. Kanat açıklığı 266-282 santimetre arasında değişen bu türün ismi, gagasının iki yanından sarkan tüylerinden geliyor. Genelde dağlık alanlarda dağılım gösteren sakallı akbaba, yuvalarını kayalıklara yapıyor ve iki yumurta yumurtluyor.

Anadolu'da tüm yıl görülen ve yerli bir tür olan sakallı akbabanın en önemli özelliklerinden birisi beslenme alışkanlığı. Bu türün besinlerinin %80-90 kadarını ölü hayvanların kemikleri oluşturuyor. Bu nedenle leş başındaki düzende et ve iç organların diğer türler tarafından bitirilmesinden sonra sırasını alıyor. Yutamayacağı kadar büyük kemikleri uçarken kayalara atarak kırması ise bir diğer ilginç davranışı olarak karşımıza çıkıyor. Tüm dünyada 1300-6700 ergin bireyin kaldığı tahmin edilen sakallı akbabanın Türkiye'de tahmin edilen nüfusu 160-200 çift (BirdLife, 2015b).

Anadolu'da dağılım gösteren üçüncü akbaba türü kızıl akbaba *(Gyps fulvus)*. Kanat açıklığı 240-280 santimetre arasında. Genelde gevşek bir koloni yapısına sahip olan kızıl akbabalar kayalara yuva yapıyor ve yılda sadece bir adet yumurta yumurtluyor. Genelde orta ve büyük boy leşleri tercih eden kızıl akbabalar, leşin daha yumuşak kısımları ile besleniyor. Uzun boyunları sayesinde ölü hayvanın içine kadar ulaşarak besinlerini alabiliyorlar.

Fotoğraf: Mustafa Çulcuoğlu

Kızıl akbaba

Ergin bireyleri yerli olmasına rağmen genç ve erişkinleri uzun mesafelere göç edebiliyor. Kızıl akbabanın Avrupa nüfusunun 32400-34400 çift arasında olduğu tahmin ediliyor. Türkiye'de ise yeterli çalışmalar olmamakla birlikte sayılarının 100-1000 çift arasında olduğu düşünülüyor.

Anadolu'da görülen dördüncü akbaba türü ise, kara akbaba *(Aegypius monachus)*. Ününü büyüklüğünden alan bu tür 3 metreye ulaşan kanat açıklığı ile Avrupa'nın en büyük yırtıcı kuşu. Ergin bireyler yerli, ancak genç bireylerin uzun mesafeler kat ettikleri ile ilgili veriler bulunuyor (Yamaç ve Bilgin, 2012). Üreme alanı olarak öncelikle ormanlık alanları ve bu alanlarda yer alan yuvalarını taşıyacak güçteki ağaçları tercih eden kara akbabaların zorunlu durumlarda kayalıklara yuva yaptıkları da biliniyor (Zhatkanbayev, 2011). Genelde gevşek koloniler halinde üreyen kara akbabalar tek eşli. Yılda bir kez ürüyor ve sadece 1 adet yumurta yumurtluyor. Güçlü gagaları sayesinde büyük boy ölü hayvanların derilerini kolaylıkla delen kara akbabalar leş başında ilk beslenenler olarak yer alıyor. Tüm dünyada yaklaşık 15600-21000 ergin kara akbaba bireyinin bulunduğu düşünülüyor (BirdLife, 2017). Türkiye'de ise 300-400 çift arasında olduğu tahmin ediliyor.

Anadolu'da dağılım gösteren dört akbaba türünden küçük akbaba, Dünya Doğa Koruma Birliği (IUCN) kriterlerine göre tehdit altında (EN). Tür dünya üzerinde dağılım gösterdiği tüm bölgelerde azalma eğiliminde.
Sakallı akbaba, tehdit altına girmeye yakın (NT) türler arasında. İspanya'nın kuzey bölgeleri hariç dağılım gösterdiği tüm bölgelerde azalma eğiliminde.

Eser: Gamze Aksoy Sürücü

Sakallı akbaba

Fotoğraf: Yavuz Eryavuz

Kara akbaba

Kızıl akbaba IUCN kriterlerine göre önceliği düşük (LC). Avrupa nüfusu artış göstermesine ve Asya popülasyonu dengede olmasına rağmen Kuzey Afrika ve Türkiye nüfusunun azalmakta olduğu bildiriliyor.

Kara akbaba da tehdit altına girmeye yakın (NT) türler arasında. Avrupa nüfusu özellikle İspanya'daki koruma çalışmaları sayesinde artış gösteriyor. Ancak türün nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan Asya popülasyonu azalıyor.

Türkiye'de dağılım gösteren tüm akbaba türlerini birlikte değerlendirirsek tamamının ülke genelinde tehdit altında olduğunu söylemek yanlış olmaz. Üreme alanlarının ortadan kaldırılması, zehirlenme, avcılık ve besin kaynaklarının yok olması türlerin sayılarının azalmasındaki en önemli tehditler olarak görülüyor. Sayılarının en azından kısa vadede sabit kalması, uzun vadede ise artması için yapılması ve yapılmaması gerekenleri sıralamak gerekiyor. Nitekim bu türleri tehdit eden unsurlara bakıldığında koruma çalışmalarında nelerin öncelikli olması gerektiği açık.

Binlerce yıldır kültürümüzde yer etmiş akbabaların sayılarının azalmasını engellemek ve gökyüzünde sonsuza dek uçmalarını sağlamak elimizde.

Kaynaklar:

BirdLife International (2017), Species factsheet: Aegypius monachus. http://www.birdlife.org

BirdLife International (2015a), Species factsheet: Neophron percnopterus, http://www.birdlife.org.

BirdLife International (2015b), European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Ferguson-Lees, J. ve Christie, D.A. (2001), Egyptian vulure, Raptors of the World, Christopher Helm, A and C Black Publications, Ltd., London, U.K., 417-424.

Meyburg, B.U., Gallardo, M., Meyburg, C. ve Dimitrova, E. (2004), Migrations and sojourn in Africa of Egyptian Vultures (Neophron percnopterus) tracked by satellite, Journal of Ornithology, 145, 273–280.

Ward, J., McCafferty, D. J., Houston, D. C. & Ruxton, G. D. (2008), Why do vultures have bald heads? The role of postural adjustment and bare skin areas in thermoregulation. Journal of Thermal Biology 33, 168-173.

Yamaç, E. ve Bilgin, C.C. (2012), Post-fledging movements of Cinereous Vultures (Aegypius monachus) in Turkey revealed by GPS telemetry. Ardea 100 (2): 149-156.

Zhatkanbayev, A. (2011), Surveys of breeding biology of the European Black Vulture in the South-Eastern Kazakhstan, Raptors Conservation, 23, 182-193.

Ceyhan Deltası

Yazı ve Fotoğraflar:
Itri Levent Erkol

Kaçak çaylarımızı yudumlarken bize dalyanların kuşaklardır aynı aile tarafından işletildiğini anlatıyorlar. Dalyancılıkta önemli olan denizi, doğayı iyi gözlemlemektir. Doğayı tanımayan, bilmeyen, sevmeyen bu işi yapamaz.

Kuyruksürenler

Sabahın ilk ışıklarını çadırımın tavanında görüyorum. Biraz daha uyuyayım derken ormanın derinliklerinden tekrar ederek gelen neredeyse metalik bir sese takılıyorum. Bana nerede olduğumu hatırlatan bu ses, erkek bir turaca ait. Dışardan gelen seslere odaklanmaya çalışıyorum ama hala uykum var. Çadırımın önündeki kıpırdaşmaya tabii ki kayıtsız kalamam. Kesinlikle ilginç bir şeyler oluyor. Telaşla koşuşturan birileri var, onları rahatsız etmeden nasıl görebilirim diye düşünüyorum. En sonunda çadırımın kapı fermuarını yalnızca tek gözümün dışarıyı görebileceği kadar aralamaya karar veriyorum. Tabii yüz küsur kilo olan ben, ne kadar sessiz olabilirsem o kadar sessizce. Vücudumu ilginç şekillere sokup amacıma ulaşıyorum. Tam tahmin ettiğim gibi üç tane kuyruk süren türlü zıpırlıklarla sabahın ilk ışıklarının tadını çıkartıyor. Güneş yükseldikçe çadırımın içerisindeki nem oranı artıyor ve nefes almak güçleşiyor artık kuyruk sürenleri düşünecek halim kalmıyor ancak olabildiğince yavaş hareket etmeye çabalıyorum. Çukurova burası başka yere benzemez sıcaklarını bilen bilir. Kapının açılmasıyla kekik kokusuyla karışık çam kokusu doluyor tüm çadıra. Adeta frontal lobum bayram ediyor.

Gözlerimi güzel bir manzaraya açmayı oldum olası severim. Bu sebeple çadırımı Yumurtalık Lagünleri'nin çekirdeği sayılabilecek Halep Çamlığı'nın güney batı ucuna kurdum. Böylelikle kış aylarında sığ yüzeyinde yüzlerce su kuşunun, kıyılarında ise turnaların kışladığı Ömer Gölü'nü görebiliyorum. Bir yandan manzaranın tadını çıkartırken bir yandan da hazırlanıyorum. Gün uzun olacak.

Çamlık Dalyanı

Seri adımlarla çamlığı geçiyorum. Aslında içimden yavaş yavaş yürüyüp anın tadını çıkartmak; çalılıkların içerisinde kıpırdaşan çeşitli türlerden kuşları gözlemlemek, böcekleri incelemek var ama bir an önce ormanı kat edip Çamlık Dalyanı'na varmam lazım. Orman lagün sınırında ilerlerken kekikle

Çamlık Dalyanı

karışık çam kokusu yerini buralarda zaman geçirenlerin iyi bildiği sulak alan kokusuna bırakıyor. Ormanın nemli havası da lagünden esen hafif rüzgarla değişiyor. Sonunda Çamlık Dalyanı'na varıyorum.

Çamlık Dalyanı, Anadolu'nun en uzun dalyan setine sahip. Dalyanın yapımında Adana'nın çeşitli yerlerinden toplanmış sazlar kullanılıyor. Hummalı bir çalışma ile şubat ayında yapılmaya başlanan set inşaatında yoğun bir günde altmış kişi çalışıyor. Karada hazırlanan setler teknelerle uygun yerlere götürülerek daha önce lagün deniz sınırına çakılmış kazıkların arasına yerleştiriliyor. Setin yapılmaya başlanmasıyla aileden, karadan uzak, ıslak ve soğuk aylarca sürecek bir hayat başlıyor dalyancılar için. Bu zorlu koşullar yanında birçok hastalığı da getiriyor. Dalyancıların çoğunda romatizma ve bel fıtığı var ancak başka türlü bir yaşamın hayalini bile kuramıyorlar.

Dalyanda Deveciuşağı köyünden Ali Murat'la buluşuyoruz. Ali Murat yıllardır Yumurtalık Lagünleri'nin korunması için çalışmalar yapıyor. Her zamanki hızıyla eşyaları düz taban kayığa yerleştiriyor. Ben de hemen biniyorum ve derinliği yer yer on santimetreyi bulan lagün içerisinde ilerlemeye başlıyoruz. Murat'ın babası da beni kırmıyor ve bize katılıyor. Babası 1980'lerin sonunda çamlıkta bir balık lokantası işletiyormuş. O günlerde gelen Hollandalı kuş araştırmacılarına nasıl rehberlik ettiğini anlatıyor. Bu araştırmalar alanın daha iyi tanınmasına sebep olmuş ancak alanın sınırlarında ve içerisinde yaşayan halk için çok da iyi sonuçlar getirmemiş. Alanın Tabiatı Koruma Alanı ilan edilmesiyle çamlıktaki lokantalar yıkılmış, çamlık girişi kapatılmış ve bölgede yaşayanlar neredeyse sürgün edilmiş.

Murat'ın babası yol boyunca anlatmaya devam ediyor. Çocukken nasıl toy, mezgeldek avına gittiklerinden bahsediyor. "Önce toy, mezgeldek gitti şimdi kaz da kalmadı." diyor ve ekliyor "Biten yalnız kuş değil balık da bitti." "Eskiden dalyan kaç köyü beslerdi suyu derindi. Kayıklar balıktan dönerken neredeyse batacak kadar balık taşırdı. Şimdi ancak aileye yetecek kadar balık çıkıyor buralarda diyor."

Set örenler-Çamlık Dalyanı

Yelkoma

Kayığımız güneydoğu istikametinde ilerlerken onlarca ak balıkçıl, küçük sumru, sumru, birkaç karabatak ve iki alaca yalıçapkını görüyoruz. Yaklaşık bir buçuk saat süren yolculuk sonunda bir başka önemli dalyan olan Yelkoma'ya varıyoruz. Yelkoma Dalyanı, Çukurova Dalyanları arasında Akyatan'dan sonra en çok balık avı yapılan dalyan. Bu dalyanda yakalanan balıkların büyük bir kısmı doğrudan ihraç ediliyor. Kayıktan inip dalyancılarla sohbet ediyoruz. Kaçak çaylarımızı yudumlarken bize dalyanların kuşaklardır aynı aile tarafından işletildiğini anlatıyorlar. Dalyancılıkta önemli olan denizi doğayı iyi gözlemlemektir. Doğayı tanımayan bilmeyen sevmeyen bu işi yapamaz. Yelkoma Lagünü ile deniz arasındaki kumul ekosistemi Ceyhan Deltası'nın en iyi korunmuş ve sağlıklı kıyı kumullarını oluşturmakta. Dalyancılardan yaşça daha büyük olanı çocukluğunda kumulların arasından tatlı suyun sızarak küçük tatlı su göletleri oluşturduğunu, turaçların bu göletlere gelip su içtiklerini anlatıyor. Hatta yorulduklarında bu göletlerin kenarında dinlenip onlar da bu suyu içermiş. Yer yer on metreyi bulan bu kumullar aynı zamanda korumada öncelikli birçok bitki türünün de yaşamasına olanak sağlıyor. Bu türlerden bazıları yalnızca bu kumullarda bulunuyor. Kumullara dikkatli bakarsanız üzerlerinde birçok böcek, sürüngen ve kuşun ayak izlerini görmek mümkün.

Suna Gölü ve Huğ Evler

Dalyancılarla beraber yediğimiz yemekten sonra aracımıza binip güney batı istikametinde yola koyuluyoruz. Yaklaşık bir buçuk kilometre sonra sağımızda Suna Gölü kıyılarında bulunan sazlıkların üzerinde günlük danslarına devam eden saz deliceleri bizi karşılıyor. Suna Gölü adını her yıl düzenli olarak kışlayan 2500 sunadan alıyor. Gölde 2012 yılındaysa 9000 suna sayıldı.

Huğ Ev

Yolumuza devam ediyoruz ve Çukurova'nın geleneksel yapılarından tamamen doğal malzeme ile yapılan huğ evler ile karşılaşıyoruz. Bu evler kış aylarında koyun, inek çobanları ve aileleri tarafından kullanılıyor. Deltada yaklaşık 10000 küçük baş 2500 büyükbaş hayvan bulunuyor. Huğ evlerse kış aylarında 33 aileye yaşama alanı sağlıyor.

Gölcihan

Öğleden sonra, son durağımız olan Ceyhan Nehri'nin eski menderesleri nin kapanmasıyla oluşmuş bir akmaz göl olan Gölcihan'a varıyoruz. Gölcihan deltadaki birçok akmaz gölden biri. Eski kayıtlarda Ceyhan Nehri'nin ismi Cihan Nehri olarak geçmekte ve aslında nehir kıyısındaki birçok yerleşimde halen bu ismi kullananlar da var. Böyle küçük sulak alanlar geçmişte saz horozu ve yaz ördeğinin en çok görülebildiği alanlarken artan tarım ve insan faaliyetleri sebebiyle tamamen yok olmuş durumda. Gölcihan birçok kuş gözlemcisi ve doğa fotoğrafçısının keyifle izlediği alaca yalıçapkını ve İzmir yalıçapkını türlerinin bir arada gözlemlenebileceği nadir alanlardan. Ayrıca gölün batısında iki büyük balıkçıl üreme kolonisi bulunmakta ve bu sebeple göl, ergin balıkçıllar için önemli bir beslenme alanı. Tüm yüzeyi düğün çiçekleri ile kaplı olan gölde batıp çıkan küçük batağanlar biz yokmuşuz gibi günlük yaşamlarına devam ediyor. Güneş, göl üzerinde batarken bir yalıçapkını çığlığı ile gölden ayrılıyor ve Adana'ya doğru yola çıkıyoruz...

Gölcihan

Doğa İçin Sanat

Yazı ve Çizimler:
Tora Benzeyen

"Eğer kuş sesini işitiyorsanız bir yerlerden, doğanız sizi çağırıyor demektir. Kaleminizi kağıdınızı alın ve ona eşlik edin!"

Kader mi dersiniz, yoksa her şey olacağına varır mı bilemem ama kuşları çiziyor olmamım başlangıcı tam bir şans işi. Kuşlarla olan yakınlığımın günden güne arttığı vakitlerden birinde Aras Kuş Araştırma ve Eğitim Merkezi'nde gönüllü çalışmak için davet edilmiştim. Tam bayrama denk gelince, gönüllü bulmanın zor olduğu bir vakitti. Açıkçası ben de çok hevesli değildim. Yolun uzunluğu en geçerli sebebimdi.

Eskişehir Botanik Parkının sürpriz konuğu sukılavuzu ve bir küçük batağan

Acabalarla geçen bir kaç günün sonunda, kendimi Iğdır'a doğru yol alan bir otobüsün koltuğunda uyuklarken buldum. Ya kalmaya karar verseydim; bana ilham veren insanla tanışmam nasıl mümkün olabilirdi?

Tomasz Cofta, Polonyalı bir kuş araştırmacısı ve sanatçısı. Benim Aras'ta olduğum dönemde orada bulunuyordu. Oldukça sessiz ve dingin biriydi. Sohbetlerimiz genelde kısa olur, eğer soru sorarsam detaylı cevaplar verirdi. Çalışmadığı zamanlar sandalyesini alır, bir köşeye çekilir ve sessizce doğayı dinlerdi. Kuş çizimleri ve illüstrasyonları yaptığını diğer gönüllü arkadaşlardan duymuştum ancak hiç görme şansım olmamıştı. Bir akşam, konakladığımız köy evine döndüğümüzde bilgisayarından çalışmalarını gösterdi bana. Oldukça ilgimi çekmişti, çalışmalar çok başarılıydı. Ben de yapabilirim bunu dedim kendi kendime. Çizime karşı üstün yeteneklerim olduğu söylenemezdi ama en azından işe atılmak için gerekli isteğim vardı. İşte o gün benim için bir dönüm noktasıydı. 2015 yılı Ekim ayıydı.

Manyas Gölü'nü ziyaret eden Sibirya kazı çifti

Eve döndükten sonra günlerce, haftalarca araştırma yaptım. Farklı sanatçıların çalışmalarını inceledim, neyi nasıl yaptıklarını okudum, izledim ve bol bol denedim. Takıntılı olacak düzeye gelmiştim, günde altı yedi saatimi çizim yaparak geçirir olmuştum. Çoğunlukla kuş fotoğraflarını referans alarak çizim yapıyordum. Bazen de rehber kitaplardaki illüstrasyonları kopyalıyordum. Bir hedef de koymuştum kendime; ABD'deki bir burs programına başvurmak istiyordum. Aynı zamanda Türkiye'de kimler bu alanda çalışıyor onları bulmaya çabalıyordum. Değerli hocam Prof. Dr. Sancar Barış'ın ismini duymuştum o sıralarda, görenlerin hayran kaldığı kuş çizimleri olduğunu öğrenmiştim. Çizimlerimi göstermek ve ABD'deki burs programına referans olmasını istemek için İstanbul'da bir konferansta buldum kendisini. Hatırlıyorum güzel sözler söylemişti ve destek vermişti.

Sonra ne oldu bilmiyorum ama bursa başvurmaktan vazgeçtim, sanırım kendimi yeterince iyi hissetmedim. O vakitten sonra kendi kendime çizimler yapmaktan ileri gidemedim. Ta ki Doğa Koruma Merkezi (DKM)'nin gerçekleştirdiği "Doğa için Sanat" projesiyle tanışana kadar.

Tomasz Cofta ile tanışmam nasıl bir dönüm noktası olduysa, "Doğa için Sanat" projesi de ikinci bir dönüm noktası olarak yer edindi bende. Türkiye'nin farklı yerlerinden gelen değerli sanatçılarla birlikte bir hafta boyunca Köyceğiz'in sığla ormanlarında çizimler yaptık, doğayı gözlemledik. Şanslıydım, çünkü projede kuş gözlemcisi olan bir tek ben ve projenin dört İngiliz sanatçısı vardı. Bol bol sohbet etme, deneyimlerini ve tavsiyelerini dinleme, sahada birlikte çalışma fırsatı buldum. Bugüne kadar sadece fotoğraflardan bakarak çizdiğim kuşları doğal ortamlarında gözlemlerken resmetmeye başladım. Oldukça zor geldi ilk günlerde, olmayacak bu iş dediğim çok oldu. Çünkü mükemmeli yapmaya çalışıyordum ama dürbünden gördüğünüz, oradan oraya hareket eden bir kuşu çizmek yetenek kadar tecrübe de gerektiriyordu. Mükemmel için değil, hissettiklerim, algılayabildiklerim için çizmeye başladım o vakitten sonra. Haziran 2016'da Köyceğiz'de yaşadığım bir hafta, bu anlamdaki yönümü belirledi diyebilirim.

Şuan Yaban Hayatı Sanatçıları Derneği *(Society of Wildlife Artists SWLA – Birleşik Krallık)*'nin her yıl düzenlediği John Busby Deniz Kuşları Çizim Kursu *(Seabird Drawing Course)*'nun 2017 yılı bursiyerlerinden biri olmuşsam, bunu birkaç yıl önce aldığım Aras'a gitme kararıma borçluyum diyebilirim. Değerli Tomasz Cofta'nın hayatıma girişi, sevgili dostum Aydan Özkil koordinatörlüğünde DKM'in yürüttüğü olağanüstü bir doğa projesine katılmam, tanıştığım tüm güzel insanlar ve yolumuzun kesiştiği her bir kuş, bugünkü motivasyonumun kaynağı. Kuşları resmetmeye çalışmak hayatımın ayrılmaz bir parçası artık. Cebimde bir parça kağıt ve bir kalem, bulduğum her fırsatta bir şeyler karalamaya çabalıyorum. Yeni teknikleri, yöntemleri deniyor farklı sanatçıların çalışmalarını yakından takip ediyorum. Genel düşüncenin aksine herkesin resim yapabileceğine inanıyorum. Yetenek mevzusunun artı bir avantaj olduğu şüphesiz ama konuya olan tutkunun daha ağır bastığı düşüncesindeyim.
Eğer kuş sesini işitiyorsanız bir yerlerden, doğanız sizi çağırıyor demektir. Kaleminizi kağıdınızı alın ve ona eşlik edin!

Eskişehir Botanik Parkı'ndaki sutavukları

Hişt, Hişt!..

Yürüyordum. Yürüdükçe de açılıyordum. Evden kızgın çıkmıştım. Belki de tıraş bıçağına sinirlenmiştim. Olur, olur! Mutlak tıraş bıçağına sinirlenmiş olacağım.

Otların yeşil olması, denizin mavi olması, gökyüzünün bulutsuz olması, pekalâ bir meseledir. Kim demiş mesele değildir, diye? Budalalık! Ya yağmur yağsaydı? Ya otların yeşili mor, ya denizin mavisi kırmızı olsaydı? Olsaydı o zaman mesele olurdu, işte.

Çikolata renginde bir yaprak, çağla bademi renkli bir keçi gördüm. Birisi arkamdan:

Hişt, dedi.

Dönüp baktım. Yolun kenarındaki daha boyunu posunu almamış taze devedikenleriyle karabaşlar erik lezzetinde bana baktılar. Dişlerim kamaştı. Yolda kimsecikler yoktu. Bir evin damını, uzakta uçan bir iki kuşu, yaprakların arasından denizi gördüm. Yoluma devam ederken:

Hişt hişt, dedi.

Dönüp bakmak istedim. Belki de çok istediğim için dönüp bakamadım. Olabilir. Gökten bir kuş hişt hişt ederek geçmiştir. Arkamdan yılan, tosbağa, bir kirpi geçmiştir. Bir böcek vardır belki hişt hişt diyen.

Hişt! dedi yine.

Bu sefer belki de isteksizlikten dönüp baktım çalıların arasına birisi saklanıyormuş gibi geldi bana.

Yolun kenarına oturdum. Az ötemde bir eşek otluyor. Onun da rengi çağla bademi, ağzı, dişleri, kulakları boynu ne güzel. Otluyor. Otları adeta çatırdata çatırdata yiyor. Belki de bu çıtırtılı, çatırtılı sesi hişt hişt diye duymuşumdur. Eşeğin ot koparışının sesinden apayrı bir ses:

Hişt hişt hişt, dedi.

Hani bazı kulağımızın dibinde çok tanıdığımız bir ses isminizi çağırıverir. Olur değil mi? Pek enderdir. Belki de kendi kafanızın içinden sizin sevdiğiniz, hatırladığınız bir ses, ses olmadan sizi çağırmıştır. Olabilir.

Birdenbire güneşi, buluta benzemez garip ve sarı bir sis kapladı. Bir kirli el, çağla bademi eşeğin sırtından bir kumaş çekip aldı. Her zamanki kül rengi, yer yer havı dökülmüş eski mantosunu giydirdi eşeğe.

Yola indim. İstediği kadar hişt desin. İsterse sahici sulu bir dost olsun. İsterse kimseler olmasın, kendi kendime kulağıma hişt hişt diyen bir divane olayım, ben, aldırmayacağım.

Belki bir kuştur. Belki tosbağadır. Belki bir kirpidir. Belki de yakın denizden seslenen bir balık, bir canavardır. Karabataktır. Mihalaki kuşudur.

İyisi mi ben kendim hişt hişt derim. O zaman tamamı tamamına pek hişt hişt seslenişine benzemeyen, benzemesin diye uğraştığım bir mırıldanmadır, tutturdum.

Birdenbire, önümde bir adamla bir kadın gördüm. Kalpazankaya yolunu sordular. Üstündesiniz dedim. Sanki yol hareket etti. Yürümediler. İki adımda benden uzaklaştılar. Koyunların arasına yüzükoyun uzanmış papazın oğlunu gördüm. Yüzünden aptal, çilli horoza benzer bir mahluk kalktı. Ağzının salyasını sildi. Kuzuyu bacaklarından tuttu. Kuzu ile yere yıkıldı. Kuzuyu burnundan öptü. Papazın oğlu çirkin, aptal, otuzbirli bir yüzle baktı. Şimdi bir çiçek tarlasında idim. Bana hişt hişt diyen mutlak bir kuştu. Vardır böyle kuşlar. Cık cık demezler de hişt hişt derler. Kuştu kuş.

Bir adam yer belliyordu. Belin demirine basıyor, kırmızıya çalan bir toprak altını, üste aktarıyordu.

Merhaba hemşerim, dedi.

Ooo! Merhaba! Dedim.

Tekrar işine daldı. Hişt hişt, dedim. Aldırmadı. Bir daha hişt, dedim. Yine aldırmadı. Hızlı hızlı hişt hişt hişt!

Buyur beğim, dedi.

Bir şey söylemedim, dedim.

Küçük parmağını kulağına soktu. Kaşıdı. Çıkarıp parmağına baktı. Belin sapına siler gibi yaptı.

Hişt hişt, dedim.

Yüzünü göğe kaldırdı. Kuşlara baktı. Denize baktı. Dönüp şüphe ile bana baktı.

Bu sene enginarlar nasıl? Dedim.

İyi değil, dedi.

Baklayı ne zaman keseceksin?

Daha ister, dedi.

Nefes alır gibi hişt dedim.

Yine şüphe ile denize, şüphe ile göğe, şüphe ile bana baktı.

Çizim: Sığırcık, Bengü Çimendağ

Kuşlar olmalı, dedim.

Benim de kulağıma bir hışırtı gelir amma, dedi, ne taraftan gelir? Zati bu sırada şu kulağım ağırlaştı.

Bir yıkatmalı, dedim, benim de geçenlerde ağırlaşmıştı...

Yıkattın mı?

Yıkatmadım, hacet kalmadı, doktora gittim. Alıverdi; pislikmiş.

Çocuklar nasıl? diye sordum.

İyiler, dedi. Dokuzdu sekiz kaldı. Biliyorsun dokuzuncusunun macerasını ya...

Sus, sus, dedim. Yürekler acısı. Haydi Allah'a ısmarladık!

Haydi güle güle.

Biraz uzaklaşınca:

Hişt hişt.

Bu sefer yakaladım. Bahçıvandı. Oydu oydu.

Hadi hadi yakaladım bu sefer seni, dedim.

Yok vallahi, dedi, vallahi daha kesmedim bakla, senden ne diye saklayayım, parasıyla değil mi?

Sen değil misin hişt hişt diyen?

Ben de duyarım bir ses, amma bulamam nereden gelir?

Nereden gelirse gelsin dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin! Bir hişt sesi gelmedi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları.

Hişt hişt!

Hişt hişt!

Hişt hişt!

Sait Faik Abasıyanık, Alemdağ'da Var Bir Yılan, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012

Madagaskar'ın Kuşları

Yazı:
Adam Murphy

Çeviri:
Hülya Özcan

Fotoğraf: Sanne Govaert

Souimanga nektarkuşu

"Ormandan dönerek yükselen koloninin batan güneşe karşı siluetlerini izlemek insanın ilkel duygular hissetmesine neden oluyor. Bu deneyim yarasalar duyma mesafesine gelince daha da etkileyici oluyor; epey uzak bir mesafeden kanat çırpışlarını duymak mümkün."

Ben Adam Murphy, Doğa Derneği'nin yeni Biyoçeşitlilik Değerlendirme Sorumlusu'yum. Doğa Derneği'nden önce Madagaskar'da doğa koruma ile ilgili bir sivil toplum kuruluşunda çalışıyordum. Oradaki görevimin önemli bir bölümü, ülkenin kuzeyinde yer alan Nosy Be Adası'ndaki kuşların durumunu değerlendirmekti. Bölgenin yaban hayatı ile ilgili muhteşem deneyimler yaşamak benim için büyük bir ayrıcalık. Bu deneyimler içinde lemurlar, kaplumbağalar, yunuslar, bukalemunlar ve tabii ki de çok çeşitli kuşlar ile düzenli temas halinde olmak da vardı. Madagaskar biyoçeşitlilik için dünya çapında önemli sıcak noktalardan biri. Ada o kadar uzun süre izole kalmış ki hayvan ve bitki çeşitlerinin yüzde doksanından fazlası endemik.

Fotoğraf: Sanne Govaert

Madagaskar balık kartalı

La Grande Ile'de geçirdiğim zamanlarda kişisel kuş gözlemlerimin doruk noktası, şüphesiz ki Madagaskar balık kartalını *(Haliaeetus vociferoides)* Nosy Iranja Adası'nda görecek kadar şanslı olduğum anlar. Terk edilmiş bir plajda yürürken, dürbünümü bir yamaca doğru kaldırdığımı net olarak hatırlıyorum. Görüntü aşırı derece odak dışındaydı bu nedenle görüşümü ayarladım ve görüntü netleştiğinde balık kartalı görüntümün odağından bana bakıyordu. Şansıma inanamadım! Kartal uçuşa geçip adanın diğer tarafında kaybolmadan önce yaklaşık yarım dakika tünemiş olarak kaldı. Bu türün nesli kritik derecede tükenmekte ve şu anda gezegende bulunan en nadir yırtıcılardan biri.

Her ne kadar kuşlarla ilgili olmasa da; insanı her zaman etkileyen günlük aktivitelerden biri de Madagaskar uçan tilkilerinin *(Pteropus rufus)* yüzlercesinin gece beslenmek için alacakaranlıkta yuvalarından havalanması. Ormandan dönerek yükselen koloninin batan güneşe karşı siluetlerini izlemek insanın ilkel duygular hissetmesine neden oluyor. Bu deneyim yarasalar duyma mesafesine gelince daha da etkileyici oluyor; epey uzak bir mesafeden kanat çırpışlarını duymak mümkün ve bu hayvanların gerçekten ne kadar büyük olduklarını tahmin edemezsiniz. Ne yazık ki bu tür Dünya Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından "hassas" olarak listelenmiş. Bunun nedeni de yaşam alanlarının tarımsal faaliyetler tarafından yok edilmesi ve etleri için avlanması.

Doğanın en az beklediğimiz zamanlarda bizi şaşırtmak gibi bir özelliği var, Enowa Siklon'u ülkenin kuzeyini vurduğunda da aynen böyle oldu. Hava alışık olduğumuz sonsuz güneş ışığından ziyade giderek daha kasvetli hale geliyordu. Üzerimizden geçen bir fırtına esnasında araştırma kampımızın üzerinden bir küçük fırkateynkuşunun *(Fregata ariel)* geçtiğini farkettik ki bu nadir bir manzara değil. Daha sonra başka bir fırkateynkuşu daha göründü, bir başkası onu izledi, daha sonra birkaç tane daha ve çok geçmeden iki yüz kadar kuş tüm yönlerden fırtına bulutlarını arkalarına almış siklondan gelen rüzgarlarla yükseliyorlardı. Kuşlar kampımıza yüz metre kadar yaklaştıktan sonra geldikleri kadar hızlı bir şekilde siklonunun neden olduğu kötü hava dalgasından kaçmak ve bir sığınak bulmak için iç kesimlere doğru kayboldular.

Madagaskar, artan nüfusunun yaşam kalitesini yükseltme isteği ve bu nedenle yapılan çalışmalar nedeniyle son otuz yılda doğal orman örtüsünün şaşırtıcı bir miktarını kaybetti. Bunun sonucunda, adada mevcut olan biyoçeşitlilik büyük bir oranda yok olmakta ve bir çok tür tükenmenin eşiğine gelmekte. Neyse ki şuanda adada doğa korumayı amaçlayan birçok STK ve diğer girişimler mevcut. Bu güne kadar bazı olumlu sonuçlar da alındı. Aye-Aye nüfusunun gerilemesindeki durumda olduğu gibi. Bu örgütlerin yoğun çalışması sayesinde ada, eşsiz güzellikleriyle yaşamaya devam edecek.

Fotoğraf: Sanne Govaert

Siyah lemur

Kolibri Meditasyonu

Yazı:
Cem Orkun Kıraç

"Ağaçla aramda açıkça bir iletişimdi bu. Aslında, kolibriler bu duyguları yaşamamda sadece birer aracı olmuşlardı. Kuş gözlemci olarak kolibrilere odaklanmam, kısa süre sonra ağaçların, habitatın, kısaca doğanın birbiri içinde ne kadar uyumlu olduğunu ve karşılıklı cömert davrandıklarını olabilecek en yalın şekliyle göstermişti bana."

Martinique, Karayipler'in ortasında Küçük Antiller'de bir küçük ada. 2011 Kasım ayının ortası. Avrupa'nın soğuk mu soğuk havasından sonra ayak bastığım ada, yüzüme çarpan ılık havasıyla farklı bir şekilde hoş geldin dedi bana.

Beş gün süren "*Uluslararası Deniz Memelileri Korunan Alanları Konferansı*" bitmişti. Konferans katılımcıları ülkelerine dönüyor, ben ise adada inzivaya çekiliyorum. Konferansın beş günü boyunca her fırsatta kuş gözledim. Uzattığım üç günde de adayı gezerek sakince kuş gözlemi yapmayı planlıyorum. Bir Palearktik insanı için Nearktik bölgesi kuşları oldukça çekici. Ve biliyorum ki okyanusun ortasında bu küçücük adada az ama başka şekilde gözlenemeyecek türler bekliyor beni.

Adadaki her gün ve her gözlem güzeldi ve farklı bir tat bıraktı. Ancak kuş gözlemleyerek geçirdiğim sekiz günün en sonunda daha önce hayatımda başıma gelmeyen ilginç bir deneyim yaşadım...

La Trois Isle ve *Mont Pelée* Kanadalı ve Rus arkadaşlarımla uzattığım ilk iki günde gezdiğim yerler oldu. O gün Martinique Adası'nda son günümdü. Bu defa yalnızdım. *Jardin* de Balata botanik bahçelerine gitmeye karar verdim. Fort de France kasabasından aracımla yemyeşil tropik bir yoldan, en yavaş yol sürüşü ile adanın kuzeyine doğru yöneldim. Botanik parkına vardığımda tipik ziyaretçi merkezi karşıladı beni. Dürbünlü kitaplı ziyaretçiler, bilet gişesi, bol tanıtım fotoğrafları, duvarlarda haritalar... Tek katlı salaş bir evin içinden geçerek botanik bahçesine çıktım. Daha bahçenin girişinde, ormandaki kolibriler ve muzcu kuşların onlarcası beni karşıladı. Tek başımaydım ama hiç de yalnız hissetmiyordum. Çünkü o acayip minik kuşlar sarmıştı etrafımı. Kolibriler... "*Peter Pan*" masalındaki kanatlı orman perileri bunlar. Canlı kanlı karşımdalar... Birçok ziyaretçi daha botanik bahçesi girişinde dünyanın bu en küçük kuşlarının çekiciliğinden orada çakılıp kalmış, öteye geçemiyor. Adada gözlenen dört tür kolibriden iki türü karşımda; Mor boğazlı Karayip kolibrisi *(Eulampis Jugularis)* ve Yeşil boğazlı Karayip kolibrisi *(Eulampis Holosericeus)*.

Fotoğraf: Cem Orkun Kıraç

Jardin de Balata Martinique

Saniyede seksen kanat vuruşlu uçuşlarına mı bakayım, pırıl pırıl renklerine mi, türlere mi... Yoksa fotoğrafa mı girişsem... Bu inanılmaz minyatür güzellikler benim de parka girmeme izin vermiyor. Daha önce Küba'da ve bu adada görmüş olmama rağmen kolibriler yine büyülemeyi başardı. Birkaç Fransız doğacıyla beraber, asılı besleyicilerden şekerli sularını içen bu çok aktif kuşları çıplak gözle izlemeye ve fotoğraf çekmeye daldım. Kelimenin tam anlamı ile daldım. Paylaşacağım çok güzel kuşlu anılarım artık belleğimde.

Bir ara kafamı kaldırdığımda botanik bahçesinin çeşitli ve zengin ağaçlarının farkına vardım. Yüzümde tebessümle içimden: "*Ağaçlara haksızlık yapma, botanik koruluğunun da hakkını vermen lazım.*" dedim. Girişteki kolibrileri bırakarak aşağıya eğimli, sınırları görünmeyen büyüklükteki bahçede yavaş yavaş yürümeye koyuldum. Her metresinde ağaçların, bitkilerin değiştiği rengârenk bir bahçedeyim. Düzenlenmiş yabani ağaç ve "ağaççıklarla" yarı doğal bir ortam. Tam yabanıl değil ama olsun. Koruluğun ıssız yeşil patikalarında zaman kaygısız dolaşıyorum. Hayatımda ilk defa kuş gözlerken tek başımayım. Botanik parkında yürürken, ömrümde hiç tam anlamı ile tek başıma kuş gözlemediğim gerçeği su yüzüne çıktı. O an için umursamadığım bu yalnızlık en güzel kuş gözlem deneyimlerinden birini yaşatacaktı bana.

Ağaçlar, makiler ve çiçekler mi, bulutlu mavi beyaz gökyüzü mü, yoksa arada bir sürpriz yapan tropikal kuşlar mı? Hangisi daha güzel bu sakin ortamda? Bilemedim... Hissettiğim dingin bir mutluluk.

Biraz sonra, *Jardin de Balata'*nın orman örtülü patikaları beni küçük bir mimoza ağacına getirdi. Dalları arasında arı misali uçuşan kolibriler gördüm.

- Tamam, yine aradıklarım. Bunları izleyeceğim...

Zira besleyiciler olmaksızın ormanda yaşayan bir kolibri grubuyla karşılaşmıştım. Ürkütmemek için yavaşça ağacın dibindeki toprak tümseğe oturdum. Büyüklü küçüklü ağaçlar benle kolibrilerin üstüne şemsiye olmuş, ortamı sarmışlardı. Nedenini bilmiyorum, o yarı loş yerde, türlerini merak etmeden sadece izlemek istedim. Her zaman yaptığımın aksine 300 milimetre lens takılı makinemi bu defa kucağıma koydum. Telaşlı kolibrilerin beslenmeleri ve ağacın o sık dalları arasında uçuşlarını izlemeyi tercih ettim. Aslında bir orman olan parkta büyük sessizlik var. Ne zamanı hatırlatan var bana, ne iş. İnsan yok, konuşma yok, gündem düşünmek yok. Sadece çok yaklaşınca duyulan hafif uğultularla uçan kolibriler... Uçuşuyorlar. Çiçeklerin tam önünde havada kalıyorlar ve özlerini içiyorlar. Havada asılı kalırken geri geri uçuyorlar. Ve aralarda, orantısız minik ayaklarıyla ince dallara tünüyorlar. Uzunca bir süre izlemekle geçirdim uçarken kanatları görünmeyen bu çok minik kuşları. Yalnız bu kuş gözlem diğerlerinden farklılaşmaya başladı. Sadece kuşlara odaklanmış, çevremden ise soyutlanmıştım. Sakince izlemeye devam ettim. İlk defa fotoğraf için yanıp tutuşmuyordum. Ama bir ara anı almak istedim. Fotoğraf makinemi doğrulttum. Loş ışıkta hayale benzeyen flu fotoğraflar aldım. Tekrar sadece izlemeye koyuldum. Bu kuşlar adadaki üçüncü tür kolibri idi; Antil tepeli kolibrisi *(Orthorhyncus cristatus)*. İki kolibri mimoza çiçeklerinin etrafında yorulmaksızın arı gibi uçuyor. Biri erkek diğeri dişi. Sonra iki dişi daha katıldı aramıza. Beş kişi olmuştuk o mimozanın altında. Ben onlardan biriydim. Etrafta büyük ağaçlar vardı ama o küçük mimoza ağacı sahnemizdi o an. O kadar yakınlar ki, dürbünle bakılmıyor. Ama o kadar da minikler ki üç metre uzaktan çıplak göz yetmiyor onları görmeye. Kuşçulukta ilginç bir durum bu. Güzelliklerini görmek için bir iki kaykılıyorum, yaklaşıyorum. Başarıyorum. Benden korkmuyorlar. Bu defa uzaktan koyu renkli, neredeyse siyah görünen o kuşların aslında rengarenk olduğunu fark ediyorum. Baş, boyun ve gerdan renklerinin muhteşemliği hemen karşımda.

Kaygısızca izlerken, birden tropiklerin o tipik sağanağı inmeye başladı. Antil tepeli kolibrileri bir anda kayboldu. Tüm kuşlar gibi yağmurdan korudular kendilerini ve gözden ırak çekildiler bir köşeye. Hiçbirini göremiyorum çiçekli mimozanın altında. Uzun süre oturduğum yerde zamandan ve mekandan kopmuş halde kolibrileri izlerken habitata sığındım. Yağmur yavaş yavaş hızlandıkça mimozanın gövdesine iyice sokuldum. Ve sık yaprakların altında ağaca sığındım. Hafiften ıslanırken bu defa etrafıma bakıyorum. Gözlerim yine kolibrileri ararken birden o muhteşem kuşlara ev sahipliği yapan, onları koruyan o güzelim küçük ağacın önemini algılıyorum. Ağacın ıslak ve likenli gövdesine dokunarak sevmeye başlıyorum. Yavaş ve sakin. İçimde yükselen tek duygu bu ağaca duyduğum şükran. Gövdeyi sıvazlarken ağaca teşekkür ediyorum. Sık yaprakları ile o güzel kolibrileri yağmurdan ve avcılardan koruduğu için, mimoza çiçeklerinin öz sıvısını besin olarak verdiği için, dallarını kur yapan ve eş tutan kolibrilere tünek olarak sunduğu için. Kuşlara bir ev olduğu için. Sonra Yaradan'a şükrediyorum mimoza ağacını bu güzel kuşlara verdiği için..

Ağaçla aramda açıkça bir iletişimdi bu. Aslında, kolibriler bu duyguları yaşamamda sadece birer aracı olmuşlardı. Kuş gözlemci olarak kolibrilere odaklanmam, kısa süre sonra ağaçların, habitatın, kısaca doğanın birbiri içinde ne kadar uyumlu olduğunu ve karşılıklı cömert davrandıklarını olabilecek en yalın şekliyle göstermişti bana.

Fotoğraf: Cem Orkun Kıraç

Antil tepeli kolibrisi, Martinique 2011

Bunca yıldır doğayla içice olduğunu düşünen ben, ilk defa doğadaki bu kusursuzluğu iliklerime kadar hissettim. Yağmur dindiğinde ortalık tam bir sessizlik içindeydi. Hepsi bu mu dedim kendi kendime. Ama iki dakika sonra hayat akmaya ve devran dönmeye devam etti. Hep karnı aç kolibrilerin dördü de saklandıkları yerden ortaya çıkıverdiler. Yine yakınıma geldiler. Mimoza ağacının pembe çiçeklerinin tam ortasından öz suyu içmeye devam ettiler. Ancak duyulan kanat uğultuları ile uçuştular. Erkek yine dişiye kur yapmayı sürdürdü. İçimden gülümsedim;

- Nedir bu erkeklerin hep kendini beğendirme hali...

Uzunca bir yalnızlık ve birlik halinden sonra ağaçlara ve kolibrilere zor veda ettim o gün. Yorgun ama huzurlu olarak.

Ertesi gün Martinique'den kalkan uçak Atlantik üzerinde turlarken binlerce metre yukarıda bulutların arasından adayı gördüm aşağıda. Okyanusun ortasında küçük yeşil ada. Ormanlarının içindeki o mimoza ağacı ve kolibriler canlandı gözümde.

Döndükten sonra, bu yaşadığımı kardeşimle paylaşırken olayın gerçek bir meditasyon hali olduğunu fark ettim. Ekoloji kitaplarındaki bilgileri akıl yoluyla öğrenmekle, yaşayarak görmenin arasındaki keskin farkı yaşadım. Sanırım, benim mimoza ve kolibrilerle yaşadığım "*birlik*" halini daha sık yaşayabilsek, aslında doğanın kendisi olduğumuzu zorlanmadan fark edeceğiz. O zaman doğayı korumaya gereksinim kalır mı?

Güzel kolibriler, esen kalın...

Kumru Kuşunun Masalı

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, cinler cirit oynarken eski hamam içinde... Ben deyim şu dağdan, siz deyin bu bağdan. Ne dağdaki ne de bağdaki, kuşun kanadı kırık, tuttu bize hıçkırık. Ben hıçkırdım, o hıçkırdı, sonunda bir dala vardı. Uçtu uçtu kuş uçtu, kuş uçmadı Elif uçtu. Elif uçar mı, uçmaz mı demeye kalmadı; anam düştü eşikten, babam düştü beşikten... Onlar düşe dursun ben çıktım yola. Selam verdim sağa sola. Uydurayım dedim uyduramadım, durdurayım dedim durduramadım. Baktım olmuyor, boş dolmuyor, dolu almıyor, bıraktım mavalı, anlattım masalı...

Vaktin zamanın birinde göçer bir aile varmış. Yazın yaylaya çıkar, kışın da aşağılara göçerlermiş hayvanlarıyla beraber. Biri kız biri oğlan dünya güzeli iki de çocuğu varmış ailenin. Her bahar döndüğü zamanki gibi, yükü yapı sarmışlar, hayvanları önüne katıp yaylaya varmışlar. Kurmuşlar çadırlarını, yaymışlar hayvanlarını, bütün obayla beraber şen şakrak geçermiş günleri.

Bir gün çocukların anasıyla babası hayvanları gütmek için çadırdan çıkıp gitmişler erkenden. Çocuklar evde kalmış. Çadırın içinde oynar eğlenirlerken, yağ dolu küpü kırmışlar. Yağları avuçlarıyla toplamaya çalışsalar da toprak emivermiş bütün yağı. Ne yapsak ne etsek, anam gelince çok kızar diye çadırın etrafında dört dönüyorlarmış. Hemen o an yakarmışlar. Anam gelince bize çok kızar, ya taş olalım ya kuş olalım diye. O an dilekleri kabul olmuş ve iki kardeş de kuş olup uçmuş, çadırın kenarındaki ağaca konmuşlar. Akşam olup yaylımdan hayvanlarla dönen anne baba, çocuklarını aramış taramışlar, kırık bir küp ve yere dökülen yağdan başka bir iz bulamamışlar. Çıralar yakıp sabahlara kadar bütün yayla, koca koca uçurumlara, su kenarlarına tek tek dolanıp bakmış. Ama çocuklardan ne bir iz ne bir ses. Aradan günler, aylar geçmiş çocukların anne babası umudu kesmiş, öldüklerini düşünmüşler. Kuşlarsa hep aynı ağaçta öterlermiş. Yaz bitip kış ayağını salmış, göç zamanı gelmiş birgün. Bütün oba hazırlığını yapıp, hayvanlarını önüne katmış, kışlağa yönelmiş. Arkada sadece iki kumru kuşu kalmış ağacın dalında seslenen:

"Guguk guk yağ döktük, el gitti biz kaldık, yağ döktük, el göçtü biz kaldık yusufçuk guguk guk."

Gökten üç elma düşmüş; birisi kumru kuşlarının başına, birisi kumruları soranların üçüncüsü de bu masalı anlatanın başına.

Anadolu masalı, Teke Yöresi

Yaşasın Dikkuyruklar!

Fotoğraf: Aslan Ünsal

Dikkuyruk

"Kurtlar her gece yoklarmış sürüyü. 'Ama olsun o da nasibini yiyor. Yiyeceği kaç tane zaten, bir tane ancak yer. Hem kurt ne yapsın, sen vermiyorsun, ben vermiyorum, kendi de gidip kasaptan et alacak hali de yok. Herkes gibi o da nasibini alıyor.' dedi."

Anadolu'daki sayıları giderek azalan bir ördek türü olan dikkuyrukların yaşadığı coğrafyaları görmeye gidiyoruz. Yolumuz uzun, bir o kadar da kısa. Yolculuğumuza oldukça etkileyici bir sulak alan olan Sultan Sazlığı'ndan başlıyoruz. Erciyes'in karlı dağlarının yansıdığı bir göl yüzeyi hayal edin, iki Erciyes'i gönlünüzce izleyin. Gölde yansıyan Erciyes'i zaman zaman dalgalandıran dikkuyruklar ve yavruları heyecanımıza heyecan katıyor.

Gölün hemen kenarındaki köyde yaşayan teyzeler, amcalar dikkuyrukla ezelden tanışlar. Sorduğumuz zaman yan evdeki komşusunu tarif eder gibi ince ince anlatıyorlar. Ne vakit yavru çıkarır, karnını suyun hangi tarafında doyurur, yavrularını gezdirmeye ne zaman çıkarır hepsini gözünüzün önüne getire getire anlatıyorlar. Nasıl bu kadar güzel bildin dikkuyrukları diye sorunca da: "Hep saz keserken görürdük, ömrümüz o suyun içinde geçti." diyorlar.

Vakti zamanında yöre halkı geçimini saz keserek, gölün çevresinde sığır, manda bakarak kazanırmış. Devran dönmüş, devir değişmiş. Şimdi saz kesimine sadece yılda bir ay izin veriliyor. Sığırlar oldukça az. Mandalarsa sadece anılarda kalmış. Mandaları besleyen kişilerin anıları o kadar taze ki bir anlatışları var, sanki mandalar az önce yanınızdan tozu dumana katarak geçmişler gibi hissediyorsunuz. Nasıl yayılırlar, en sevdikleri yiyecek ne, kendileri eve nasıl gelir giderler, yoğurtlarında nasıl iki parmak kaymak olur, oturun tek tek anlatsın burada yaşayan dayılar, teyzeler.

Fotoğraf: Mahmut Koyaş

Sultan Sazlığı'nda yöre halkı tarafından yılda bir ay boyunca kesilen sazlar

Fotoğraf: Mahmut Koyaş

Uyuz Gölü

Teyzelerin anlattığı mandaların ayak izlerinin olduğu meralarda şu an sadece gölden çekilen ve yeraltından derin kuyularla alınan suyla konvansiyonel tarım yapılıyor. Göl git gide azalıyormuş. Göl azaldıkça o yöreye ait olmayan elma, armut çeşitleri artmaya başlamış. Hal böyle olunca tabii, işin içine gübreler, kimyasal ilaçlar girmeye başlamış. Tabii ki bu kimyasallar şişede durduğu gibi durmuyor. Sulak alanın altındaki damarlarla göle ulaşıyor. Gölde yaşayan binlerce canlının evine, aşına karışıyor. Bütün bunları anlattıktan sonra soruyor amca: "Senin evine zehir aksa, katığına zehir bulaşsa durur musun buralarda? Uçar gidersin sen de, işte kuşlar da böyle böyle azalıyorlar."

Erciyes'e, göldeki mavi gagalı ördeklere, dev balıkçıllara, meralarında otlayan sığırlara, atlara, sazlara, saz kesen amcalara, sazdan bin bir türlü eşya dokuyan teyzelere, teyzenin bahçesindeki komşu leyleğe, kerpiç keserek evini yapan dayıya veda edip yolumuza devam ettik.

Dikkuyrukların izinden gidiyoruz. Gittiği yollar, konduğu duraklar hep uğrağımız. Usulca varıyoruz yollarda adını sayıklaya sayıklaya, görme hayalleri kura kura. Bir tarafımız uzaktan da olsa gölde salınışını, ürkek tavırlarını görmek istiyor, diğer yanımız onunla aynı havzayı paylaşan hemşerilerini tanımak istiyor. Bu gelgitler arasında Uyuz Gölü'ne varıyoruz. Her yer sarı. Arpa sarısı, buğday sarısı, ot sarısı. Harmana beş kala bütün ova. Koskoca ovadaki bütün sarılara aşina olup öğrenmeye çalışırken bir tepeden aşıyorsun. Hemen o tepeyi çıkınca birden suyun rengi ve sazların yeşili gözünde patlıyor. Belki de Uyuz Gölü'nün bu kadar etkileyici olmasının sebebidir zihinlerde kalan bir saniyelik o an. O kadar küçük bir göl ki, ürkütmekten korkarcasına usulca yaklaşıyoruz eteklerine. Güneş batmak üzere, son bir hamleyle her yeri turuncuya, yavruağzına boyayıp kayboluyor. Tam da bu sıralar mavi gagalı dikkuyrukların sazların arasındaki güvenli yuvalarından çıkıp karınlarını doyurdukları zaman. Heyecanla bekliyoruz, fısıltılarımız rüzgârdan bile sessiz. Bakışarak anlaşıyoruz kendi aramızda. Angıtlar, sakarmekeler, bahriler ailecek gölde dolaşıyor. Saz delicesi, kızıl şahin, kara çaylak gökyüzünden eşlik ediyor bize. Gri balıkçıllar, leylekler, yeşilbaşlar onlar da burada. Hepsiyle selamlaştık, dikkuyruklar hariç.

Hava yavaş yavaş geceye dönüyor. Taaa uzaklarda çalgısı, tınısı tanıdık sesler. İyice kulak kabartıyoruz. Yavaşça yaklaşıyor sesler ve tepeden görünüyorlar. Kalabalık bir davar, iki heybeli eşek ve yanlarında yürüyerek gelen iki çoban. Koyunlar suyu karşılarına alınca, yukardan aşağı çağlayan gibi aktı ve suya kavuştu. Çobanlar, uzaktan ses ettiler, dağılan koyunları çevirin de çay içelim diye. Kısa bir şaşkınlığın ardından hemen göle çevirdik etrafa dağılan koyunları. Onlar sulanıp otlaya dursun Uyuz'un koynunda, çoban abilerle hemen bir hasbihale durduk. "Nerden gelir nereye gidersiniz?" diye sordular. Biz de serdik derdimizi. "Abi buralarda bir kuş yaşarmış, gagası mavi, kuyruğu dimdik bir ördek, gördünüz mü hiç? Biz onun yaşadığı yerleri geziyoruz, sayıları gün geçtikçe azalıyor. Azalmalarına gönlümüz razı değil. Onun için tanıyan, bilen kişilerle tek tek konuşup anlatıyoruz derdimizi." dedik ki çoban abiler bizden dertliler: "Bilmez miyiz hiç? Bak, gez gölün kıyılarını taştan çok boş mermi, fişek kovanları var. İnsanlar buraya gelip, buradaki kuşları nişan gibi kullanıyor. Şurada gördüğün kuşu vurabilecek miyim vuramayacak mıyım? Zavallı kuşlar ölürse suyun üstünde boş çuval gibi salınıp kalıyor. Adam seviniyor; attığımı vurdum, öldürdüm diye.

Fotoğraf: Mahmut Koyaş

Uyuz'un çobanları ile uzun uzun dikkuyrukları konuştuk

O hayvan canından olmuş, umurunda değil avcının. Balıkçılar geliyor hafta sonları kıyılardan yakaladıkları yetmiyor balığı, taa sazların içine ördeklerin yuvaladıkları, yavruladıkları yerlere kadar gidip balık avlıyor. Zaten ürkek bir kuştur senin dediğin dikkuyruklar, böyle olunca iyiden iyiye ürkekleşiyorlar."

Göle uyuz denmesinin sebebi göl suyunun uyuz, mantar, sedef gibi hastalıklara çok iyi gelmesiymiş. Eğer öyle rahatsızlıkları olan var ise önce çamurunu alır sürüp kurumasını bekleyip, daha sonra da gölün suyu ile kuruyan çamuru yıkamak gerekirmiş, şifalıymış suyu da çamuru da. Dedeleri zamanında burada mandalar (kömüş, camız) varmış, gölü çok severlermiş. Daha da eskiden gölün ismi Camız Gölü imiş.

Hem anlatıyor çoban abiler hem de bir taraftan etraftan bulup buluşturduğu odunlarla ocak yakıyorlar. Bir taraftan da bizi öğütlüyorlar. "Aman dağ başlarında, ova içlerinde karnınız açsa, çoban gördüyseniz, hemen oturun yamacına. Garip görmeyin çobanları, heybesinden envai çeşit katık çıkar." Gerçekten de öyleydi. Eşeğin heybesinde her şey tam tekmil. Heybesinden çıkardığı çaydanlıkla ocakta çoban çayı demleyip, kömbe, zeytin koydular önümüze. "Bakmayın bizim çaydanlığın dışına. Dışı başka içi, tadı başka olur."

Karşılaştığımız çobanlar, babadan dededen görmüş çobanlığı, çocukluktan beri çobancılık yapıyorlarmış. "Şimdiki nesile biz bu işi sevdiremedik, heveslendiremedik." diyorlar. "Eskiden öyle miydi, herkesin sürüleri vardı, bucak bucak gezdirirler, ovalara sığmazdı. Şimdi üç beş kişi de kaldı çobancılık, onlar da bugün yarın bırakırlar. Burada çobancılık az kaldı ama eskiden beri olan çobanlar arasındaki dayanışma hala devam ediyor." diye anlatmaya devam ediyorlar. "Bugün senin işin var, düğünün cenazen var, davarları komşunun davarlarına katarsın. O gün o yayar, gezdirir. Onun işi olur sen alır gezdirirsin kendi davarınla. Kimsenin gözü arkada kalmaz."

Söz sürülerden açılınca konu kurtlara, oraların deyişiyle "canavar"lara geldi. Peki buralarda var mı saldırır mı sürüye diye sorunca, "Olmaz olur mu?" diyorlar. Kurtlar her gece yoklarmış sürüyü. "Ama olsun o da nasibini yiyor. Yiyeceği kaç tane zaten, bir tane ancak yer. Hem kurt ne yapsın, sen vermiyorsun, ben vermiyorum, kendi de gidip kasaptan et alacak hali de yok. Herkes gibi o da nasibini alıyor. Dünya malına, işine heves edersen yaptığın hiçbir işin bereketi olmaz, o işin arkasından bakar kalırsın." Çoban çayının da sohbetinde tadı damağımızda kaldı. Dikkuyrukları görememiştik ama hemşerileriyle, komşularıyla yarenlik etmiştik.

Dikkuyrukların konakladığı başka başka yuvaları da vardı. Bunlardan biri de Uyuz Gölü'nün hemen kuzeyinde, şehrin gerdanında asılı Mogan Gölü. Gölün etrafını baştan aşağı dolaşıyoruz. Sakarmekeler, bahriler, yeşilbaşlar insanlarla dip dibe. Gölün etrafında kurulan, gölle haşir neşir olmuş bütün tesisleri tek tek ziyaret ediyoruz. Dikkuyruktan bahsediyor, uzun uzun anlatıyoruz nasıl darda olduklarını. Derken birine rastladık, gölü çocuğundan bahseder gibi anlatan. Biz daha dikkuyruğu anlatmadan o bize anlattı. Neredeydi bu saatte, bu sene kaç yavru çıkardı, gelecek sene tahmini kaç tane daha yavru yapar, sayıları neden giderek azalıyor, buradaki insan baskısının kuşun üzerinde nasıl bir etkisi var hepsini anlattı. Bir anlığına rolleri değiştik, o ana kadar bunları biz anlatırken bir anda dinleyici olduk.

Fotoğraf: Mahmut Koyaş

Mogan'ı çocuğundan bahseder gibi anlatan Beyler abi

Gölle ilgili bütün değişimleri yakından takip ediyor gölü, kuşları, balıkları seven abi. Burada gölle, gölün içindeki canlılarla ilgili ne zaman bir araştırma olsa gönlüyle katılmış. Kuşlarla da arası çok iyi. Gölün bir kısmında sazlıkların arasından küçük bir kesim yapılarak koridor açılması lazımmış, ama bu sene sakarmekeler dördüncü defa bu sazlıklara yumurtaya yatmışlar daha kalkmamışlar. "Onların yavrularının büyümelerini bekliyorum sazı aralamak için." dedi. "Bu göl benim çocuğum gibi, insan çocuğunu bırakıp nasıl bir yere gidemiyorsa biz de bırakıp gidemiyoruz burayı. Ne zaman isterseniz gelin ben hep buralardayım, bir yardımım dokunursa sizlere göle, kuşlara ne mutlu bana."

Dikkuyruğun izinden birçok hikayeyle döndük geri. Onları tanıyan kendine yaren eyleyen kişilerle tanıştık. Aslında her şeye rağmen Anadolu'nun dört bir yanı yaşam kaynıyor.

Çizim: Bengü Çimendağ

İstanbul'da 45 yıl sonra, bana da ne şanslıyım ki tesadüfen görünen 3 telli turna.

Sonbahar Göçü Leylek Sayımı

Yazı:
Tora Benzeyen

Fotoğraf: Fikret Can

Sonbahar döneminde binlerce leylek, üreme alanları olan Avrupa'dan kışlayacakları Afrika'ya doğru göçe başlıyor. İstanbul Boğazı, en kısa deniz geçişi olduğu için süzülerek göç eden göçmen kuşlar için büyük önem taşıyor.

Doğa Derneği ve gönüllüleri LEylekEl'de Sonbahar Göçü Leylek Sayımı yaptı!

Acaba diye soruyorum kendi kendime, bunca yolu kat edebilir mi şu çelimsiz bacaklarım? Şu kollarım acaba kaldırabilir mi bütün yükümü kilometrelerce uzayan bir yolda? Binlercesini sayarken gözlerimin önünde, bir kez daha bakıyorum kendime şöyle bir alıcı gözüyle, yok diyorum, çok güvenim yok; ne uzuvlarıma ne de zihnime. Ama oluyor işte, binlerce leylek geçiyor kafamın üstünden günün her saati. Göz ucuyla baktıkları ben, birkaç saniye sonra metrelerce gerilerinde kalıyorum. Ardı ardına geliyor sürüler, termali kovalıyor her bir birey. Sıcak hava yükseldikçe yeryüzünden, sürüler de göğün doruklarına ulaşıyor. Sonrası birkaç kanat darbesi ve uzayıp giden bir süzülüş. Güneye giden yolculukta ufak bir hatıra.

Tabii günlük güneşlikse hava ve hafif bir poyraz esiyorsa kuzeyden. Ya sertleşirse poyraz o zaman ne olacak? Rüzgar güçlendikçe, her dakika o heybetli kuşları denize sürüklüyor. Bir yandan Marmara'nın sinsi dalgaları, diğer yandan kuzeyin sert rüzgarı çıkılması güç bir koridor oluyor binlercesi için. Çare yok, kanat çırpmaya devam. Ya alnının akıyla çıkacak bu sınavdan da ya da bir dalganın içinde sessizce yitip gidecek. Ama dertler bitmeyecek. Tam her şeyi atlattım, bir soluklanayım şu anızda derken, insan çıkıverecek karşısına. Koyduğu onlarca elektrik direği, pusuya yatmış bir avcı gibi bekleyecek onu. Belki tecrübesizlikten, belki hastalıktan ve yorgunluktan, belki de bir anlık dikkatsizlikten geldiği yüzlerce kilometrelik yolculuğa bir nokta koyacak burada ve yeni bir cümleye başlayamayacak.

Fikret abiyle ve binlerce leylekle geçirdiğim günler böylesi hissiyatlarla doluydu. Tanıştığımız ilk günden bugüne bitmek bilmeyen bir enerji ve tutkuyla leyleklerle haşır neşir olan bu güzel insanın yanında olmak da bu duygularımı besliyordu her saniye. Fikret abi 2007 yılından beri her sonbahar göç döneminde İstanbul Büyükçekmece'ye bağlı Güzelce semtinde leylekler başta olmak üzere, göçmen kuşları izliyor. Sadece izlemekle de kalmıyor, nerden nereye nasıl gittiklerini araştırıyor, konaklama alanlarını gözlüyor, tehditleri belirlemeye çalışıyor. LEylekEL diye adlandırdığı ve sonbahar göç döneminde leyleklerin yoğun olarak kullandığı bu bölgeden bir an olsun gözünü ayırmıyor. Bir yandan da yaralı ve hasta kuşların tedavilerine yardımcı oluyor.

Fotoğraf: Cansu Kabakçı

Sayımlar, bir sayımcı ve bir yazıcı olmak üzere en az iki kişilik ekipler tarafından gerçekleştiriliyor. Gönüllülerin desteğiyle, geçit yapan her leylek gözden kaçmıyor ve sayıma dahil ediliyor.

Fotoğraf: Cansu Kabakçı

Boztepe olarak adlandırılan ikinci istasyon, leyleklerin yakın mesafeden yüksek sayılarda geçiş yaptığı önemli sayım noktalarından biri. Arazi şartları, gözlemcileri biraz zorlasa da, geçen sürülerin kanat seslerini duymak bütün dertleri silip atıyor.

Bu yıl Doğa Derneği, Fikret abinin bu heyecanına ortak olmak istedi ve 22-30 Ağustos 2017 tarihlerinde "Sonbahar Göçü Leylek Sayımı" organizasyonunu üstlendi. Temel hedefimiz kuş gözlemciliğini yaygınlaştırmak ve insanlarla yanı başlarında yaşanan bu muhteşem doğa olayını paylaşmaktı. Bir yandan da LEylekEL'i kullanan leylek sayısını öğrenmek ve alandaki muhtemel tehditleri belirlemek çabası içindeydik.

Çalışmaya, 20'den fazla gönüllü katılım gösterdi. Her gün sabah 9'dan akşam 6'ya kadar Güzelce ve Tepekent semtleri arasında yer alan üç farklı istasyonda sayım yapıldı. Çalışma boyunca alandan geçiş yapan ve gece dinlenmek için konaklayan toplam 153.799 birey leylek *(Ciconia ciconia)* sayıldı. Ayrıca arı şahini *(Pernis apivorus)*, 2838 bireyle dikkat çeken türler arasındaydı. Alan içerisinde kara leylek *(Ciconia nigra),* arıkuşu *(Merops apiaster)*, sarı kuyruksallayan *(Motacilla flava)* ve ebabil *(Apus apus)* gibi göçmen türlerin de geçişine tanık olduk.

Yeni ve heyecanlı insanlarla tanıştığımız, deneyimlerimizi paylaştığımız, keyifli ve öğretici bir hafta göz açıp kapayıncaya kadar geçip gitti. Fikret abiye ve leyleklere doyamadık belki ama gelecek yıl yapacaklarımızı çoktan düşünmeye başladık.

Siz de bir sonraki göç sezonunda leylek sayımına katılmak ve bu muhteşem olaya tanık olmak isterseniz Doğa Derneği Kuş Araştırma Sorumlusu Tora'ya ***"tora.benzeyen@dogadernegi.org"*** *adresinden ulaşabilirsiniz.*

LEylekEL' de yaşananlardan facebook grubunu takip ederek haberdar olabilirsiniz.
https://www.facebook.com/groups/LEylekEL/

Gediz Deltası Hepimizindir!

Yazı:
Akın İzgin

Gediz Deltası ile tanışalı iki yıl oldu. Böylesine önemli bir doğa mirası ile tanışmak için çok geç kaldığımı belirtmeliyim. Tanıştığımız bu kısa süre içinde Gediz Deltası bana çok şey öğretti ve öğretmeye de devam edecek. Bu yüzden bize ve çocuklarımıza öğretmen olan doğayı kendimize küstürmemeliyiz.

Bitki örtüsü, kuşları, atları ve diğer tüm canlıları ile Gediz Deltası'na sahip çıkmalıyız, bir vücut olup onu korumalıyız. Böyle düşünerek, delta ile tanışmış insanlar bir araya gelip sosyal medya aracılığı ile insanları bu kıyımdan haberdar etme kararı aldık. Bu oluşuma da "Gedizdeltasıhepimizindir" adını verdik. Kısa süre içerisinde bu kampanyaya birçok insan destek verdi. İzmir'den, Ankara'dan, Artvin'den, Antalya'dan bütün Anadolu'dan.

İzmir Körfez Geçiş Projesi'nin kıyım olduğunu düşünen herkes bu oluşuma destek verdi. Bu projenin doğaya verdiği zarar tartışılmaz fakat proje sadece doğaya zarar vermekle kalmayacak ayrıca şehir mimarisine, şehir nüfusunun kontrolsüz göç almasına da sebep olacak. İzmir Körfezi Geçiş Projesi ile şehrimiz betonlaşma dışında bir şey gelmeyecek.

Fakat inanıyorum ki, Gedizdeltasıhepimizindir oluşumu ve Gediz Deltası'na gönül verenler deltayı yalnız bırakmayacak. Sadece İzmirliler'in değil tüm Anadolu'nun desteğine ihtiyacımız var. Gediz Deltası'nı bu kıyımdan kurtarmak elimizde. Flamingolara dokunulmasın. Ne onlara ne de onlar gibi orada yaşayan binlerce canlıya! Gediz deltası hepimizindir!

Fotoğraf: Hellio & Van Ingen

Flamingolar Anadolu'nun Ege ve Doğu Akdeniz kıyılarında kış aylarını geçiriyor. Gediz Deltası, flamingoların Tuz Gölü ile birlikte Anadolu'daki en önemli iki üreme alanından biri. Yaz sonunda binlerce flamingo İzmir'in Gediz Deltası başta olmak üzere Ege kıyılarındaki sulak alanlara göç ediyor. Flamingolar kış sonunda eşlerini İzmir'in tuzlu bataklıklarında seçiyor.

Flamingoma Dokunma

Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Kara Yolları Genel Müdürlüğü'nün altı şeritli yol ve tren yolunu içeren İzmir Körfezi Geçiş Projesi, İzmir'i ve flamingoların ülkemizdeki iki üreme alanından biri olan Gediz Deltası'nı tehdit ediyor. Bu proje uygulandığı takdirde koruma altındaki binlerce hektarlık sulak alan ve birinci derece doğal sit alanı yok sayılacak ve kent planlaması konusunda tarihi bir hata hayata geçirilmiş olacak.

Projenin yapılması öngörülen bölge, Türkiye ve Avrupa'daki flamingolar için önemli üreme alanlarından biri. Her yıl 15 bin flamingoya ve 30-40 bin sukuşuna yaşama alanı sağlıyor. Önemli Doğa Alanı ve 1. Derece SİT alanı olan bu bölgeye yapılması planlanan İzmir Körfezi Geçiş Projesi, burada yaşayan sukuşlarının yarısının yaşam alanını tehdit ediyor.

Proje ile İzmir Körfezi'nin ortasında, yaklaşık 4.2 km. uzunluğunda köprü ve ayakları ile, 800 metre uzunluğunda 200 metre genişliğinde yapay ada oluşturulması planıyor. Narlıdere ve Gediz Deltası'nın güneyi arasında planlanan bu proje, deltadaki kuş çeşitliliğinin beslenme alanını, balık üreme alanlarını, kıyı balıkçılığını ve Körfez'de görülen üç yunus türü ve akdeniz foklarının beslenme ve yaşama alanını tehdit ediyor. Körfezi ikiye bölerek kent silüetini değiştirme sorununu da beraberinde getiriyor. Proje tüm bu yönleri ile ulusal ve Türkiye'nin dahil olduğu uluslararası mevzuatlar (Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği, Ramsar Sözleşmesi, Bern Sözleşmesi) ile zıt düşüyor.

Projenin ÇED raporu, çok sayıda kişi ve kurumun itiraz ve önerileri dikkate alınmadan onaylandı. Bu nedenle Doğa Derneği, EGEÇEP, TMMOB ve 85 kişi İzmir Körfezi'ne yapılması planlanan İzmir Körfezi Geçiş Projesi çevre etki değerlendirme raporu "olumlu" kararının iptali için dava açtı.

İzmir körfezinin su sirkülasyonuna yapay ada ve köprü ayakları ile engel oluşturarak kirliliğe neden olacak olan, yerel ekonomiyi yok sayan, ülke bütçesi için fizıbıl olmayan, kentin erişim, ulaşım talepleriyle ve kent içi ulaşımla hiçbir ilişkisi bulunmayan, kentin ulaşım ve imar planlarının önerisi olmayan ve Gediz Deltası'ndaki sulak alanlara, doğal sit alanlarına ve koruma alanlarına büyük zarar verecek olan projenin iptalini talep ediyoruz.

Avrupa'daki tüm flamingoların yüzde otuzuna yaşama alanı sunan Gediz Deltası'nı bu proje ile parçalamak, dünya tarihinin gördüğü en büyük yıkımlardan olabilir. Gediz Deltası ve İzmir Körfezi'nin tüm doğal ve kültürel değerlerini geri dönüşsüz olarak tehdit eden İzmir Körfezi Geçiş Projesi'nin durdurulması için birlikte hareket etmeye davet ediyoruz.

www.gedizdeltasihepimizindir.com

Gediz Deltası Hepimizindir demek için #flamingomadokunma etiketiyle destek ver! Sessiz kalma!

İzmir'de Flamingolu Eylem

Doğa Derneği gönüllüleri ve İzmirli kuş gözlemciler, İzmir'deki flamingolara ve karşılaştıkları tehditlere dikkat çekmek için 23 Eylül 2017 Cumartesi günü Mavişehir'de buluştu. Flamingoların yaşam alanı Gediz Deltası'nın İzmir şehir merkeziyle buluştuğu noktada bir araya gelen 80 gönüllü, kuşların yaşadığı bölgedeki çamur düzlüğünün üzerinde el ele tutuşarak bedenleriyle bir flamingo resmi çizdi. Doğaseverler, bölgede yapılması planlanan İzmir Körfez Otobanı Projesi'ne karşı "Flamingoma Dokunma" pankartı ile birlikte bir hava fotoğrafı çekildi.

#FlamingomaDokunma, #GedizDeltası, #ÖnemliDoğaAlanı, #gedizdeltasıhepimizindir, #KöprüdenÖnceSonÇıkış, #FlamingolarAdınaDavacıyız

İstilacı

Yazı:
Burçin Feran

“Burada gartallar vardı kardeşim, hem de çok, ama bu radyasyon dedikleri şeyden yayan aletler yerleştirdiler bizim aşağı ovaya, sonra onlar da bitti. Çok gocuman kanatları vardı o gartalların.”

Hüseyin abinin bahsettiği kuşlar, kaya kartalları olabilir miydi acaba diye düşündüm. 1800’lü yıllarda akbaba kayıtları da var Ege’de, küçük akbaba olmasın bu dediği! Anadolu insanının akbabaya kartal dediği de olur. Neyse, bu yazıda yok olan herhangi bir türden ya da hiç iyileşemeyecek bir Önemli Doğa Alanı’ndan bahsetmeyeceğim.

Son birkaç yıldır Doğa Okulu ve Doğa Derneği’nin sahada yaptığı araştırmalarda, köylerde insanlarla vakit geçirdikçe Anadolu’daki kuş kültürüne merak sardım. Artık kuşları gözlemekten, türleri tanımlamaya çalışmaktan çok insanla arasındaki bağı anlamaya çalışıyorum. Diğer bir farkına varış ise insanların yaşam biçimlerinin de kuşları koruyor olduğuydu. Aradaki bağları görebiliyorlardı. Zeytin üreticileri mesela! Sadece zeytini ve zeytinyağını üretmek değildi mesele. Başlangıçta her biri birer doğa gözlemcisi. Karatavuk kuşunu izlemiştir her yağ üreticisi. “Eğer karatavuk o zeytini yemez ve midesinden geçirmezse o zeytin de tutmaz.” der Ali amca. Bu bilgi kuşaktan kuşağa yayılmış, sözle aktarılmış. Günümüzde de zeytin fidanı üretiminde asitle muamele ve kabuk zedeleme uygulanıyor. Aynı karatavuğun taşlı midesinde olduğu gibi.

Başka bir doğa koruma yaklaşımı geliyor aklıma. Büyük konferans salonlarında, büyük masaların etrafında, büyük tartışmalar oluyor. Tartışmadaki amacımız ada martısının üremesini sağlayıp, neslini devam ettirmek. Ne güzel bir başlangıç. “Fakat bunun olması için gümüş martıların ölmesi gerek. Gümüş martılar üreme alanlarında, ada martılarının yuva kurmalarına engel oluyor. Sayıları da gitgide artış göstermekte. Bu ada martısı için büyük bir risk. O zaman öldürelim.” Ciddi bir çözüm önerisi. Acaba gümüş martı popülasyonu niye artış gösteriyor bu şekilde? Etrafa yaydığımız çöplük yığınları ve gıda atıkları neye sebep oluyor? Bunu düşünelim mi? Bazı ülkelerde bu süreç gümüş martıların ölmesiyle sonuçlandı. Bunu hepimiz biliyoruz. Şimdilerde ise dikkuyruk gündemde. Benzer bir çözüm önerisi geliştirilmeye çalışılıyor. Ne yazık ki dikkuyruk nesli tehlike altında bir kuş türü, Dünya Doğa Koruma Birliği Kırmızı Liste kategorilerinde “tehlikede” (EN) olarak sınıflandırılıyor ve popülasyonu azalış göstermekte. Kuzey Amerikalı dikkuyruklar gidip, bizim dikkuyruklarla çiftleşiyor, sonuçta melez bireyler dünyaya geliyor. O halde yeni bir öldürme planına daha ihtiyaç var (!). Sonra yelkovan yuvalarını dağıtan, civcivleri yiyen sıçanlar var bir de. Ah o sıçanlar. İstilacılar sizi (!). Sıra size de gelir, ona göre.

Doğa ne kadar dinamik, değişiyor, dönüşüyor. Bazen bu dönüşümler bizim etkimizle oluyor, biz niye istilacı ilan edilmiyoruz? Çünkü kimin istilacı olduğuna biz karar veriyoruz. Kendime istilacı, egzotik diyecek halim yok. Kendimizi dışarıdan görmek, ciddi zeka gerektiren bir iş. Bir canlının yaşaması için diğer canlının ölmesi gerektiğine hangi cüretle karar verebiliyoruz? Benim aklım almıyor. Eskilerin dediği gibi, yaptığın hatanın bedeli senden çıkmazsa, çocuğundan çıkar. Onların suçu ne? Lütfen büyük masalarda bu konuşmalara denk gelirseniz, durdurunuz. Zira başımıza ne geliyorsa bu büyük masanın etrafında alınan kararlarla geliyor.

Fotoğraf: Yasin İlemin

Kaya sansarı

Doğa Derneği kelaynaklar için koruma ve izleme çalışmaları yaparken, 2004 yılı üreme döneminde günlük izlemeler esnasında kuşların yumurtalarının tek tek azaldığını fark etti. Azalan yumurtalara ne olduğu hakkında ise net bilgi elde edemiyordu. Ekip, üretme istasyonu karşısındaki tepeden gece gözlemi yaparken, kaya sansarının yuvaları gezerek yumurtaları aldığını gördü. Çözüm olarak kaya sansarının öldürülmesi ve zehirli yumurta bırakılması gerektiği söyleniyordu. Dernek, kaya sansarının yaşam davranışının zaten yumurta yemek olduğu ve kaya sansarının ekolojisinde böyle bir davranışın olması sebebi ile öldürme çözümüne karşı çıktı. Bunun üzerine yapılan kısa bir araştırmada kaya sansarının yüksek sayılarda yaşadığı yerlerden birisi olan Nevşehir Kapadokya'daki uygulama araştırıldı. Kapadokya hem kaya sansarı bakımından çok zengin hem kayalık, hem de güvercin besleyen çok kişi vardı.

Peki Anadolu insanı nasıl bir çözüm bulmuştu?

Yuvaların olduğu yerde bir köpek bulunması yeterli oluyor, köpeğin kokusuna kaya sansarı gelmiyordu.

Üretme istasyonuna getirilen iki Alman kurdundan sonra, yuva etrafına bir daha kaya sansarı gelmedi, yumurta alma olayı yaşanmadı. Kaya sansarları halen kanyonda, üretme istasyonu etrafına yaşamaya devam ediyor. Kelaynaklar üremeye devam ediyor. "Kelaynaklar ermiş muradına biz çıkalım gözlemine".

Fotoğraf: Turnalar, Tomas Belka

İçeriği gönüllü olarak hazırlanan Kuş Sesi'nin
devamlılığı ve yaygınlaştırılması bağışçıları tarafından sağlanıyor.
Kuş Sesi'nin tasarım ve baskı masraflarına siz de ortak olmak
istiyorsanız, Doğa Derneği bağış sayfasını ziyaret edebilirsiniz.
Yaptığınız bağışın açıklamalar kısmında
"Kuş Sesi" yazmanızı rica ederiz.

Bağış Sayfamız: ***www.dogadernegi.org/bagis/***

Katkınız için çok teşekkür ederiz.

doğa okulu BirdLife INTERNATIONAL Doğa YAVAŞ DÜKKAN